

PREDGOVOR

Hrvatski povijesni atlas prvo je izdanje te vrste - opće, sustavno i pregledno kartografsko tumačenje povijesne zaokruženosti hrvatskoga prostora - u enciklopedičkome nizu Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža, pa i hrvatskoj publicistici uopće. Strukovnih je prinosa, djelomičnih i obrazovnih, a čak i autorskih, dakako bilo i tu. Protivno očekivanju, razvijena svijest o predaji i kulturi vlastitoga prostora nije se, međutim, oblikovala u prijedlogu općeprihvaćenih nacрта njegovih povijesnih razmjera. Pritom zasigurno nije bez utjecaja bio ni sam povijesni, odnosno pravni položaj hrvatskih zemalja, strukturiranih kroz cijelo novovjekovlje u nadređene atribucije sa snažnom kulturnom povezanošću vlastite zamisli prostora kao povijesne danosti. Tako je, u teoriji i povjesnici, hrvatska narodnosna i kulturna zajednica prije sebe potvrdila na simboličkoj i organskoj razini, jezika, pa državnoga prava, baštinjenoga iz nejasnoga doba prvih konstitucija, nego što bi isticala ili odredila vlastiti prostor. Utoliko nije slučajno što prvi obrisi nacionalne povijesne kartografije kao discipline potječu iz doba prvih modernih ustavnopravnih rasprava i pripadaju Vjekoslavu Klaiću, historiografu čiji su tekstovi gotovo sve do naših dana značili željeni okvir, predodžbu o oblicima i granicama hrvatske nazočnosti na istočnoj obali Jadrana, u Panonskoj nizini i dinarskome međuprostoru. Za tu je predodžbu, pokraj spomenutoga i odredbenog vanjskoga čimbenika, značajna i svojevrsna unutarnja zapitanost o podrijetlu i načinu dolaska, te poslije o tipologiji civilizacijske kompatibilnosti u održavanju i razvijanju stečenih pozicija. Posrijedi je složeni ključ identiteta povijesne trojednice, ali i drugih povijesnih zemalja, koji je potkraj XX. stoljeća omogućio prepoznavanje, uspostavu i priznanje moderne hrvatske Republike. Ona, istina, neke od tih prostornih odsječaka uključuje a druge ne, ali napokon daje na europskoj podlozi slobodu i sigurnost vlastitoga povijesnoga prepoznavanja i u reljefnoj a ne tek lirskoj topografiji. Hrvatski povijesni atlas dakle, u rekonstrukciji hrvatskog sudioništva u europskome prostoru, bilježi i kontekstualizira pravne i životne činjenice kakve su sačuvane, zabilježene ili pronađene, kakvima ih danas doživljavamo te u sadržaju koji daje značenje i pouzdanost, vjerodostojnost našem iskazu. Prvo je od metodoloških uporišta takvoga pristupa načelo kontinuiteta. U opisu i razumijevanju hrvatskog dioništva prostora koji se stoga i naziva hrvatskim ne polazi se od pretpostavljene ni zamišljene točke na vremenskom pravcu u kojoj bi se hrvatska zajednica u njega uključila. Naprotiv, prostor se hrvatskim razumijeva u mjeri i rasponu koliko ga je hrvatska sastavnica nasljedno ili predajno oblikovala; koliko je ona u njegovu uobličanju sudjelovala i pritom ostavila biljeg svojih težnja. Na velikoj panorami epoha naš se dio staroga

kontinenta zrcali na crti ili u točki sukoba ili dodira - kultura i vjera, carstava i prevrata - pa se već i stoga zapostavlja njegov naravni, ali i očigledni kontinuitet. Hrvatsko motrište toga kontinuiteta određuje je i za Hrvate i za prostor, i po načinu razumijevanja prostora u onih koji su na njega pretendirali ili ga formalno držali i po načinu na koji je hrvatska zajednica pritom taj prostor shvaćala bitnom pretpostavkom svojega prava na posebnost i svoje odgovornosti u vremenu. Drugo je radno načelo Hrvatskoga povijesnoga atlasa u prepoznavanju i obilježavanju ustrojenosti hrvatskoga društva kroz povijest, povijesnoga pamćenja zajednice i istodobnosti postupaka njezine opstojnosti. Tronovi i odsudne bitke, gradske autonomije i crkvene povlastice, konstitucije i granični pregovori na mirovnim konferencijama nisu jedini ni polazni kriteriji u cjelini kazala karata iz kojega se razvija zamisao ove kartografske priče. Problem anonimnosti hrvatskoga prostora, koji se u kartografskim projekcijama odražava tek nominalno, proizlazio je nerijetko iz suspregnutosti životnih oblika, dojma da se hrvatskim može nazivati samo ono što je izričito hrvatsko. Oslobađajući doživljaj vlastitoga prostora takve narativne logike, Hrvatski povijesni atlas govori o činjenicama koje su po logici povijesti slične ili iste kao i drugdje, o odlomcima stanja, koja nisu hrvatska po tome što se nisu mogla dogoditi nigdje drugdje, nego po tome što su ih sudjelujući u njima Hrvati učinili zanimljivima i važnima da mogu biti dio usporedivoga i pripadnoga niza činjenica. U odabiru takvih činjenica Hrvatski povijesni atlas je dakako selektivan, ali ne i u pristupu, jer ne podrazumijeva bolje i lošije situacije, poželjnije i tragedske scenarije. Za svaki je atlas, napose povijesni i posebice hrvatski osobit izazov iskustvo susjedstva, lik drugoga, siva zona dodira koja u pravilu tijekom povijesti nosi teret sukoba. Premda je svoje pravo na samoodređenje morala potvrditi u posljednjem od takvih europskih sukoba koji je prerastao u rat, Republika Hrvatska, odnosno hrvatska kulturna zajednica nije pritom redefinirala obzor očekivanja u susjedskom iskustvu. Postojanost toga doživljaja proizlazi i iz niza dramatičnih susjedskih prijevora na zapadu i sjeveru, kroz koje je i određena senzibilnost opreznoga ali i trajno otvorenoga lika. Susjedstvo je sastavni, a ne nužni dio toga lika, njegove neobičnosti, snage ili slabosti. Po svojoj potrebi i zamisli, Hrvatski povijesni atlas je nastao u društvovnome ambijentu Republike Hrvatske, te govoreći o njoj kao svojoj početnoj pretpostavci govori i o njezinu liku u liku njezina povijesnoga i suvremenoga okoliša. Hrvatski povijesni atlas nije zbirka povijesnih karata, niti mu je cilj ucrtavanje granica kao takvo s bilo koje strane povijesnoga pravca. U njemu se jednostavno pokušava predložiti zbilja čiju je ljepotu povijest potvrdila, a ne košmar kako se to znade čuti za ritam prostora koji dijelimo sa susjedima. Hrvatski povijesni atlas nastao je u Leksikografskome zavodu Miroslav Krleža, u njegovim historiografskim i kartografskim radionicama, na tradiciji koja nas obvezuje stručnošću ali i suzdržanošću, na onoj vrsti precizne odgovornosti kojoj je strast sadržana tek u predanosti. Djelo je mladih stručnjaka, koji su u njemu

predložili i otkrili način predočavanja standardnih, jednostavnih i prihvaćenih činjenica nacionalne kulture. Otvoren u izboru obrađenih sadržaja, Hrvatski povijesni atlas utoliko vam pruža mogućnost i da svojim prijedlozima i popravcima sudjelujete u njegovim budućim izdanjima.